

BESLUT

2020-07-06

Dnr: 20/00642

SAKEN

Morgonstudion, SVT1, 2019-11-19 och *Aktuellt*, SVT2, 2019-11-19, inslag om ett behandlingshem; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Inslagen frias. De strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

INSLAGEN**Morgonstudion den 19 november 2019**

I inslaget varvades studiointervjuer med sekvenser från en dokumentärfilm och påannonserades enligt följande av de två programledarna.

(Pgl 1) – Vi ska prata om drogbehandling och om behandlingshemmet Narconon i [Ort] som använder sig av metoder utarbetade av scientologikyrkans grundare [...]. (Pgl 2) – Behandlingshemmet har under de senaste nio åren tagit emot 18 miljoner kronor från svenska kommuner och merparten kommer ifrån [Ort].

Samtidigt visades en skylt i bild med texten ”Ny dokumentär visar kontroversiell metod inifrån - Skattepengar till scientologkopplad rehab”.

I inslaget intervjuades A, som fått behandling på Narconon, och B, skaparen av dokumentären *Lockad av scientologi* som handlade om A:s vistelse på Narconon. B fick inledningsvis frågan om vad Narconon är och hur kopplingen till scientologin ser ut varpå han svarade följande.

Ja, enligt dem själva så är de ett oberoende, icke-religiöst drogrehabiliteringscenter, men om man pratar med deras kritiker och forskare som tittat närmare på det här så blir det ganska tydligt att det är en annan bild som målas upp, att metoderna som används här är ungefär som en grundkurs i scientologi. Och om man också tittar på organisationen så finns det en representant för Narconon högst upp i scientologirörelsen som kan utöva kontroll över verksamheten. Så det är lite olika bilder där.

A fick sedan frågor om behandlingen och svarade bland annat att han inte var kursledare och därför inte kunde förklara exakt vad övningarna gick ut på. Han sa också att behandlingen varit tuff i början men att han sedan kommit in i det och mått bättre. Han sa vidare att han hittade till behandlingshemmet via en tjänsteman på kommunen.

Senare i inslaget visades en intervju med C, som hade tillbringat 20 år i scientologikyrkan och därefter gått ur den. Hon sa bland annat följande.

Syftet med Narconon, ett, det är att säga "titta vi rehabiliterar folk från droger och drogmissbruk, alltså kan det inte vara något fel på oss", och två, att få människor som är färdiga med programmet, som är drogfria, att gå med i scientologikyrkan. Det finns ingenting som görs i Narconon som inte är scientologi. Alla kurser som de tar, deras studiemetoder, allting är ett hundra procent scientologi.

Efter sekvensen frågade en av programledarna B om C:s utsaga stämde, varpå B svarade att det var C:s uppfattning men att Narconon själva absolut inte tyckte det. Sedan visades en sekvens där den biträdande föreståndaren för behandlingshemmet sa följande.

Alltså vi har inget samröre med scientologin. Utan vi betalar till Narconon International. Sedan vad de har för koppling till scientologi, det tror jag är ungefär lika lite som vi har, men jag har ingen aning.

På en fråga om han fick ta del av scientologin under sin behandling svarade A att de inte fick prata om scientologin eller försöka värva dem som behandlades och att det därför inte var något snack om det. B sa sedan bland annat att de kommuner han pratat med inte tyckt att det varit något konstigt med behandlingshemmet och att det var en förhållandevis billig plats att skicka människor till. B sa också att kommunerna hade få alternativ när det kom till behandlingshem. Avslutningsvis sa A följande.

Jo, jag tycker jag lever ett bra liv. Jag har varit drogfri sen jag kom till Narconon och det har funkat bra, jag har fått mycket stöd av dem och det känns väldigt tryggt också att jag kan komma dit och besöka precis när jag vill och jag har ju gjort andra behandlingar tidigare och då har det inte riktigt varit så att man kan komma dit och övernatta i fall man känner att det är tufft på utsidan och så.

Vid två nyhetssändningar längre fram i programmet sades följande av en nyhetsuppläsare.

Ett behandlingshem i [Region] som har nära kopplingar till scientologirörelsen får flera miljoner i skattepengar av svenska kommuner, som placerar personer med drogproblem där. Detta trots hård kritik mot både metoderna som används och syftet med verksamheten. Behandlingshemmet förnekar att de har kopplingar till scientologirörelsen. Mer om det här kan du se i dokumentären *Lockad av scientologi* på SVT Play.

Samtidigt visades en skylt i bild med texten: ”Trots hård kritik efter SVT-granskning – Kritiserat behandlingshem får skattemiljoner”.

Aktuellt den 19 november 2019

I det så kallade löpet sades följande av programledaren.

Bastubad och vitaminer ska hjälpa människor till ett drogfritt liv. Expert dömer ut scientologkopplat behandlingshem.

Inslaget inleddes med en sekvens från dokumentärfilmen *Lockad av scientologi*. I sekvensen sågs A bland annat svälja en stor mängd vitaminer och bada bastu. A sa att han suttit i två timmar i bastun och att det var tre timmar kvar. En speakerröst sa sedan bland annat att scientologirörelsen kunde beskrivas som ett slags religionsfilosofi och affärsverksamhet där medlemmar köper olika kurser för att kunna nå målet ”clear” där de ska få slippa sjukdomar och ha perfekta sinnen.

Sedan intervjuades en forskare i sociologi vid University of Alberta, som hade granskat Narconons organisation. Forskaren sa bland annat att programmet bygger på scientologins standardlära och att det är mycket tydligt att ett av dess mål är att rekrytera till rörelsen. Han sa också att det var grundläggande för scientologin att motarbeta psykiatri och vetenskapliga behandlingsmetoder och ersätta det med scientologins egna etablerade program. En speakerröst sa sedan följande.

Men trots den hårda kritik som finns mot Narconons verksamhet har svenska kommuner fortsatt placera personer med drogproblem här. Totalt har hemmet fått nästan 18 miljoner de senaste nio åren, visar SVT:s granskning. Flest placeringar görs av Malmö stad som på sex år betalat knappt 7 miljoner till behandlingshemmet. Där hänvisar man till en upphandling som gjorts av kommunförbundet.

En företrädare för socialförvaltningen i Malmö stad intervjuades och sa bland annat följande.

När vi gör våra utredningar på personer som har ett beroende så, så tittar vi ju såklart utifrån vad som rekommenderas i nationella riktlinjer, hur ser personens kontext ut, vilken behandlingsintensitet behöver man och så. Men sen är också självbestämmandedelen när det handlar om att välja behandling rätt så hög när det gäller socialtjänstens insatser.

Därefter sågs A i en sekvens röra vid olika objekt i ett rum samtidigt som han instruerades av en behandlare. En speakerröst sa sedan följande.

Behandlingshemmet förnekar att de har kopplingar till scientologirörelsen och säger att de bara betalar en licensavgift till Narconons internationella del för att få använda deras metoder.

Sedan visades en sekvens med behandlingshemmets biträdande föreståndare som sa följande.

Alltså vi har inget samröre med scientologin, utan vi betalar till Narconon international. Sedan vad de har för koppling till scientologi, det tror jag är ungefär lika lite som vi har, men jag har ingen aning. Det är väl [D] och [E] i princip som är scientologer som jobbar här, sedan resten är inte scientologer. [...] [D] är föreståndare.

I slutet av reportaget sa en speakerröst att A var färdigbehandlad och nöjd med sin behandling. A sa sedan följande om hur han såg på scientologirörelsen nu.

Jo, det är klart, det är ju väldigt lockande när de har den pitchen att det, om du testar på det här så kommer du bli mer framgångsrik, du kommer se saker ur ett annat perspektiv. Men sen finns det ju alltid två sidor av ett mynt.

Efter reportaget intervjuades F, docent och överläkare vid Beroendecentrum i Stockholm, och följande sades.

(Pgl) – När du ser det här då, den behandling som utförs med långa bastubad med vitaminer och ta på saker sådär, vad säger du om behandlingen? (F) – Ja, det är bedrägligt och tragiskt. Om kärnan i behandlingen är bastubad och lydnadsövningar så, det har ingen som helst effekt på missbruk eller beroende. (Pgl) – Men, på, är, hur menar du? Varför är det, är det därför att det inte finns vetenskapliga belägg eller hur...? (F) – Det finns, nej, det finns inga belägg för att det här ska ha någon effekt över tid och det är ganska bedrägligt, därför det finns ett antal behandlingsmetoder som hjälper människor med beroende. Som man borde använda pengarna på istället för det här. (Pgl) – Mm, vi ska snart komma till det. Vi kan ta och lyssna på vad behandlingshemmet då själva säger när de får frågan på vilket sätt bastubad och vitaminer ska hjälpa en person att bli drogfri.

En sekvens visades där den biträdande föreståndaren för behandlingshemmet sa följande.

Jag vet att det har gjorts några forskningar i USA kring bastun, men det är ju ingenting som är evidensbaserat, men vi ser det ändå att vi har ju motionen och det är ju evidensbaserat att motion är bra för hälsan. Och sedan det här med bastubadet är ju att man tar B3-vitamin som kör igång blodcirkulationen i kroppen och där menar man att man rensar ut väldigt mycket och jag, när man ser på dem som gör bastun så, har du varit ute mycket i solen till exempel, du kan vara helt vit, de har ingenting med att du haft bikini till exempel eller något sådant, men gör du bastun så kan du se att du är knallröd men där du har haft din bikini så är du helt vit liksom. Så någonting är det vi har i kroppen som går ut när man gör bastuprogrammet.

Därefter fortsatte intervjun med F enligt följande.

(Pgl) – Vad säger du som läkare om det här? (F) – Ja, det där har ju ingenting med behandling av beroende att göra. De baserar ju mycket på teorier om att man ska rensa ut kroppen, och det stämmer som hon säger att det finns några små utav Narconon finansierade studier att patienter mår bättre efter fem veckor än vad de gjorde innan, men det finns inga kontrollgrupper, det finns inga långtidsuppföljningar. Så att, det är en form utav bedrägeri tycker jag. (Pgl) – Men du [A] här i reportaget, han säger att han är drogfri idag. Skånes kommunförbund som har upphandlat det här behandlingshemmet och Inspektionen för vård och omsorg, de säger 'Vi har inte fått

några klagomål på det här behandlingshemmet'. Kan det inte vara så att det är någonting som ändå gör att människor mår bra av att vara där, så att det funkar? (F) – Men visa det då. Det är inte visat att det har någon annan skillnad än att du åker på skidsemester i fem veckor uppe i Åre. Så att, det är i så fall, till dess att man har bevisat något annat så är det här placebo. Det är alltså som att äta sockerpiller.

F berättade sedan om vilka evidensbaserade behandlingar som finns när det kommer till drogmissbruk. Följande sades sedan.

(Pgl) – Men att då, är det här liksom ett speciellt fall med just Narconon eller är det här en del av någon sorts större problem i svensk beroendevård, skulle du säga? (F) – Problemet är att man, att man tillåter sig att upphandla sådant som inte är behandling. När det finns riktlinjer för vad det är som är effektiv behandling. Och kommunerna är ju autonoma, varje kommun är autonom med att upphandla vad som faller dem in, höll jag på att säga. Men, och riktlinjerna följer man väl då inte alltid.

F sa sedan att han ansåg att endast de behandlingshem som bedrev evidensbaserad vård och behandling skulle få bli kunder hos kommunerna. Följande sades sedan.

(Pgl) – Du, i just det här fallet handlar det ju om en koppling till scientologirörelsen då, som vi hörde. Jag vet att du tycker att det här kan vara problematiskt. Jag undrar varför, för jag menar, det är ju inte helt ovanligt att stiftelser eller religiösa samfund bedriver liksom vårdhem av olika slag. (F) – Jo, men scientologirörelsen är ju annorlunda än svenska kyrkan och missionsförbundet eller vad det nu kan vara för stiftelser, det här utgör ju en rekryteringsbas för, för scientologerna och jag ska väl säga att framför allt de här lydnadsövningarna är egentligen inte en behandling för beroende, det är en test på om de här individerna är manipulerbara och lyder order, och det är det man behöver i sekter.

ANMÄLAN

Anmälaren representerar Narconon och anför följande.

F samt socialministern intervjuades om sina uppfattningar om ett behandlingsprogram som används av Narconon. De baserade sina uppfattningar på dokumentären *Lockad av scientologi* på SVT Play utan att fakta undersöktes eller möjlighet gavs för någon sakkunnig i behandlingsprogrammet att delta i inslagen. F ansåg att behandlingen var ”bedrövlig” och socialministern menade att skattepengar skickades till en sekt. Anställda på Narconon känner sig kränkta av inslagen som brast i förhållande till kraven på opartiskhet och saklighet. Ingen representant för Narconon gavs möjlighet att bemöta kritiken och Narconon riskerar att ta skada av inslagen.

Anmälaren har i sin anmälan uppgett att inslagen sändes den 19–21 november 2019. Mot bakgrund av anmälan har granskningsnämnden granskat de inslag som sändes i *Morgonstudion* och i *Aktuellt* den 19 november 2019.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television AB (SVT) anser att inslagen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför följande.

De aktuella inslagen gjordes i samband med att SVT visade dokumentären *Lockad av scientologi* som handlar om A:s behandling mot drogberoende på behandlingshemmet Narconon i [Ort]. Dokumentären, liksom relaterade inslag, var en del av SVT:s uppdrag att granska myndigheter, organisationer och företag som rör medborgarna.

De åsikter som framfördes i inslagen kom från tillfälliga medverkande och inte från någon representant för programföretaget. Olika parter syn på behandlingsmetoderna framkom i såväl *Morgonstudion* som i *Aktuellt*. De metoder som visades och diskuterades i inslagen är en del av Narconons behandlingsprogram, vilket bland annat framgick av den aktuella dokumentären och som också finns dokumenterat på behandlingshemsidans egen hemsida. Även Narconons koppling till scientologirörelsen är känd och dokumenterad sedan tidigare.

F som intervjuades i *Aktuellt*, uttalade sig utifrån sin expertkunskap som docent och överläkare vid Beroendecentrum i Stockholm. Detta framgick tydligt av både presentation och av programledarens frågeformuleringar.

I samband med att SVT visade dokumentären *Lockad av scientologi* gjordes också flera uppföljande inslag på svt.se, bland annat en intervju med socialministern. Intervjun har dock inte sänts i marknätet.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag, antingen genom att den kritiserade själv medverkar eller genom att en kommentar från honom eller henne redovisas.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör

medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

I inslagen diskuterades, med utgångspunkt i en dokumentärfilm, ett behandlingshem för drogrehabilitering. Behandlingshemmets kopplingar till scientologirörelsen undersöktes och behandlingsmetodernas effektivitet och evidens diskuterades. Det faktum att ett flertal kommuner använt sig av behandlingshemmets tjänster problematiserades i inslagen. Denna utgångspunkt ligger i linje med SVT:s granskningskyldighet och medför därför inte i sig att inslagen strider mot kravet på opartiskhet.

Nämnden konstaterar att F, som medverkade i *Aktuellt*, var en så kallad tillfälligt medverkande som var inbjuden i egenskap av expert. Hans uttalanden, som problematiserades av programledaren och genom utdrag av intervjuer, innebär inte att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet. I inslagen i *Morgonstudion* och i *Aktuellt* intervjuades också B, som är upphovsmakaren till den aktuella dokumentärfilmen. Hans uttalanden innebär inte heller att inslagen strider mot dessa krav.

Behandlingshemmets inställning redovisades i samtliga inslag. Därtill medverkade A i studion och berättade om hur vistelsen på behandlingshemmet hjälpt honom. Nämnden kan mot den bakgrunden inte finna att inslagen strider mot kravet på opartiskhet.

Kraven på opartiskhet och saklighet gäller inte för information på SVT:s webbplats. Anmälarens kritik i denna del lämnas därför utan åtgärd.

Detta beslut har fattats av Malin Bonthron, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Sofia Olsson Olsén efter föredragning av Tamara Mivelli.

På granskningsnämndens vägnar

Malin Bonthron

Tamara Mivelli